

İslam Tasavvufu

Hiç şüphe yok ki, mensup olduğumuz İslâm dîni, Cenâb-ı Hak tarafından v'az edilmiş, Cebrâîl (a.s) aracılığı ile peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s) efendimize, onun aracılığı ile de biz îmân edenlere tebliğ edilmiştir.

Efendimiz'in 23 yıllık tebliğ görevi ile nübüvvet kapısı, bir daha açılmamak üzere kapanmıştır. Zîrâ O, son peygamberdir. Efendimiz'in vefâtı ile birlikte hulefâ-i râşidîn döneminde, özellikle Hz. Ömer (r.a) zamanında Müslümânlar, zaferlerde elde ettikleri ganîmetlerle hem **"beytü'l-mal"**i (devlet hazinesi) doldurdıkları gibi hem de kendi ekonomik yaşantıları refâh seviyesine ulaşmıştır. Böylece, İslam'ın hâkim olduğu coğrafya genişlemiştir. Buna rağmen değişik kültür ve dinlerle olan münâsebetlerinden dolayı Efendimiz'in sağlığında onu görüp de beraber olan sahâbeler, O'nun sağlığında olduğu gibi zâhidâne bir yaşamı terk etmemişlerdir.

Bunların başında Hz. Ali (k.v) ve Ebûzer-i Gıfârî (r.a) v.b. gelmektedir. Devamında bizâtihi Hz. Ali efendimiz zamanında yaşamış olan Hasan-ı Basrî (r.a) ve Kümeyr b. Ziyâd (r.a)¹ gibi zâhid insanlarla asr-ı saadetten günümüze müteselsil (nesilden nesile) olarak akıp gelmişlerdir. Kesilmeyen gür bir ırmak gibi insanlığın irfân hayatını besleyen Allâh dostları aracılığı ile günümüz insanlığı tarafından yaşanıp kıyâmete kadar devam edecek tasavvufî anlayış ve yaşayışın "Kitap" ve "Sünnet"ten delilleri de mevcuttur:

Rabbimiz Kur'ân-ı Kerîm'de Mâide sûresi 48. âyetinde **"لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا"** **"Li küllin ce'alnâ minküm şir'aten ve minhâcâ"** **"Her biriniz için şeriat üzere (münevver) bir yol ve bir yöntem kıldık"** buyurmaktadır.

Mahmut Sâmî Ramazanoğlu, **"Musâhabe"** isimli 10 ciltlik eserinde "münevver yol"dan kast edilenin tasavvuf ilminin icrâ edildiği "tarikat"ler olduğunu söylemektedir.

Mâide sûresi 35. âyet-i kerîmede: **"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ"** **"Yâ eyyühellezîne âmenû't-tekû'l-lâhe ve'b-teğû ileyhi'l-vesîlete ve câhidû fî sebîlihi le'allekum tuflihûn"** **"Ey İnananlar! Allâh'tan (korkun) sakının. O'na (Allâh'a) ulaşmaya yol (vesîle) arayın. Yolunda cihâd edin ki kurtulasınız"** buyrulmaktadır.

Hatırlayalım: Hz. Resûlullâh, Bedir harbi dönüşünde zafer kazanmış ordunun muzaffer komutanı olarak sahâbesine; **"رَجَعْنَا مِنَ جِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ"** **"Reca'nâ min cihâd'il-asğâri ile'l-cihâd'il-ekberi"** **"Küçük muhârebeden büyük muhârebeye döndük"**² buyuruyor. Bunun üzerine beraberindeki sahâbeler;

—“Yâ Resûlellâh! Bu harpten daha büyük harp nerededir?”sorunca,

—“Nefsimizle edeceğimiz harp, bu harpten daha büyüktür” diye buyuruyor.

Şurası unutulmamalıdır ki, insanın yaradılışında içine nefis ekilmiştir. Kişi, aya çıksa da, deryâlar dibine dalsa da içindeki nefis, kişi ile beraberdir. Onunla yapılan savaşın asla sulhu (barışı) yoktur. Tasavvuf ilmi, kişiye nefsini tanımayı ve onunla mücâdele metotlarını öğretmektedir. Bu da, mürebbi (terbiye edici) bir zât-ı muhterem öncülüğünde, nasıl yapıldığını öğreten ilim ve o ilmin tahsîl edildiği yerlerde Hz. Resûlullâh'tan bu güne, bu günden kıyâmete kadar sâfiyetini bozmamış ve bozmayacak tarikatlerle (yollarla) mümkündür.

Bir başka ifâdeyle, Allâh'a vâsıl olma noktasında bizlere vesîle, elbetteki Allâh'ın Kur'ân'daki emîrleri, Resûlullâh'ın sünnetleri ve bu iki ölçüyü hayatına hâkim kılan Allâh dostlarıdır. Rabbimiz, Allâh dostları için Yûnus sûresi 62. âyetinde **"أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ"** **"Elâ inne evliyâ ellâhi lâ havfun aleyhim velâ hüm yehzenûn"** **"İyi bilin ki, Allâh'ın dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de"** buyuruyor.

¹ Türkiye'mizde pek tanınmamış.

² İbn-i Abidîn, *Reddû'l-Muhtar*, VIII, 370; İmâm Gazâlî, *İhyâu 'Ulûmi'd-dîn*, III, 150; *İrşâd*, II, 226.

Tevbe sûresi 119. âyet-i kerîmede; "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ" **“Ya eyyühellezine amenuttettegullahe ve kunu me assâdıkîn”** **“Ey inananlar! Allâh'tan (korkun) sakının ve (sâdiklarla) doğrularla beraber olun”** buyruluyor.

Erbâbının mâlumudur ki Kur’ân-ı anlamak için aşağıdaki sanatları bilmek gerekir:

Îcâz: Kur’ân’ın bir harfinin dahi, birden çok mânâlar ifade etmesi,

Esbâb-ı nüzûl: Âyetlerin iniş sebebi,

Te’vîl: Âyetlerin her kelimesinin birden çok sırlarının olması.

Tevbe sûresi 119. âyetin iniş sebebine bakarsak, Peygamberimiz îmân edenleri Tebük savaşına çağırınca üç sahâbe mazeretlerine binâen cihâda katılamamışlar. Böylece diğer sahâbeler tarafından kınanmışlar. Rabbimiz de onların sâdik olduklarını te’yîd etmiştir.

“Emrin husûsiliği hükmün umûmiliğine şâmilidir” hükmünden hareket edersek doğruyu bulmuş oluruz. Dînimiz de peygamberimiz şahsında tüm insanlığa gelmemiş midir?

Nübüvvetten sonra şehâdet ve sadâkat ulvî bir makamdır. Sadâkatin bayraklaştığı şahsiyet, Hz. Ebûbekir (r.a) efendimizdir. Malı, canı ve her şeyi ile Resûlullâh (s.a.v)’ın yanında ve emrinde olmuştur.

İşte bu yolda sâdik olmayı hayatına hâkim kılanlar hiç şüphesiz ki bizleri Allâh (c.c)’a vâsıl edecek zât-ı muhteremlerdir.

Ayrıca tasavvuf ilminin peygamberimiz ve sahâbenin hayatında olmadığını söyleyenler için şunlar söylenebilir:

Tasavvuf ilmi, kaynağını Kur’ân ve Sünnetten alır. Bazı kimseler, eğer tasavvufu inkâr ediyorlarsa, mâhiyetini inkâr etmiyorlardır. Ancak, onun ismini inkâr ediyorlardır. Tasavvufun mâhiyetini, hakîkatini, muhtevâsını inkâr eden bir kimse Müslümân değildir³.

Dikkat edilmesi gereken husus şudur: Tasavvuf ve o ilmin icrâ edildiği hak yolun esasını reddetmek yerine yapılan yanlışlara karşı olmak lâzımdır. Bahse konu topluluklar, ne zaman ki ilme sırtını dönmüşse, tefekkür zayıflamış, yerini şekilciliğe bırakmıştır. Maalesef, tarih boyu fetihlere zemin hazırlayan bu topluluk, yanlış kişilerin şahsında inkitâyâ uğramıştır. Liyâkatsiz kişiler tarafından da temsîl edilince, bozulmalar hızlanmıştır. Oysaki tasavvuf, dînimizin rûhudur. Ruhsuz beden, boş bir cesettir. İslâm coğrafyasında, Vehhâbîlerin hâkim olduğu yerlerde Müslümânların Allâh aşkı için gözyaşları ve sînelerindeki heyecân yok edilerek ruhsuz bir ceset hükmünde bırakılmışlardır.

Tasavvuf, rûhu kemâle erdirmek için, zikir ve fikir ibâdeti ile nefsi kalp hastalıklarından tezkiye etme yoludur. Konusu, zikir, fikir, riyâzet, muhabbet, ahlâk, tevâzu, kibirden korunma, tevekkül, murâkabe, hırstan arınma ve zühd gibi şeylerdir⁴.

Allâh’ın rahmetine sınır koymak, hiçbir kulun haddine değildir. Günümüzde tam lâıyığı ile tasavvuf erbâbı yok demek büyük bir yanılgıdır. Böyle bir tutum, orijinali sahte ile yargılamak ve sorgulamak olur ki bu, yargılayan ve sorgulayanın eksikliğinin hatta önyargılı oluşunun göstergesidir.

Tasavvuf, insanlık tarihi ile başlamıştır. Tasavvuf ilmi de, tefsîr, hadîs, fıkıh, kelâm v.b. ilimlerde olduğu gibi, kendi içinde bir gelişim çizgisi takip etmiştir. Tefsîr ve hadîs ilmi, bu günkü şekli ile asr-ı saâdetde yoktur. Hepsi zaman içinde gelişmiştir. Ancak hepsinin nüvesi, mayası ve özü asr-ı saadettendir. Bu günkü tefsîr ve fıkıh usûlleri, ilimleri sahâbe döneminde yoktu. Elbette ki Kur’ân’ın “tefsîr usûlü” adı verilen ilim, zaman içerisinde gelişmiştir. İslâmî ilimler, kendi içerisinde belirli bir tekâmül çizgisi içerisinde gelişerek günümüze gelmişlerdir⁵.

Tasavvuf yoktu diye iddia edenlere sormak lâzım: Vasıfları olup da isimleri olmayan ilimlerden tefsîr, kelâm ve fıkıh da yoktu.

³ Bkz: Özcan, Mevlüt, *Din Görevlisinin El Kitabı*, İstanbul 2005, s. 650.

⁴ Bkz: Özcan, Mevlüt, *Din Görevlisinin El Kitabı*, İstanbul 2005, s. 650.

⁵ Bkz: Özcan, Mevlüt, *Din Görevlisinin El Kitabı*, İstanbul 2005, s. 650.

Tarih bilgilerimizden hatırlayalım: Peygamberimiz zamanında **Mescid-i Nebevi**, hem medrese hem kışla hem de sosyal güvenlik müessesesi olarak görev yapmıştır. İlerleyen yıllarla birlikte bu fonksiyonlar, müstakil müesseselerde icrâ edilmiştir. Câmiden ayrı bir medrese, bir kışla, imâret ve tekkeler oluşturulmuştur.

İslâmî ilimleri ve tekâmül seyrini aynı mantıkla idrâk etmek, anlayışımızı kolaylaştıracaktır.

Değişik coğrafyalardaki farklı inanç ve kültürlerin te'siri, maksatlı veya maksatsız olarak Peygamberimiz ve sahâbeler zamanında zühd olarak bilinen bu ahlâkî erdeme karışmıştır. Böylece, tarihin her dönemindeki sosyo-kültürel hareketlerden etkilenmemek adına, tasavvuf erbâbları kendi dünyâlarına çekilmişlerdir. Yine de sâfiyeti, zaman zaman bozulmalara uğramıştır. Bu konunun en büyük örneklerinden biri şudur:

Selçuklu sultanlarından Tuğrul Bey, mîlâdî 1058 yılında Bağdat üzerine seferler yapmış ve günümüzde olduğu gibi şîî ve sünî çatışmalarına son vermiştir. Gerekçesi ise şudur: Şîîler, sünîlerle yaptığı fikrî tartışmaları fizîkî bir zemine kaydırıp devlet hizmetinde iyi yetişmiş bürokratları öldürmeye başlamışlardır. Bunun üzerine dönemin Abbasi halîfesi, El Kaim bu karışıklıktan kendilerini kurtarmak üzere bizâtihî Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'i davet eder. Böylece sünî halîfelik ve sultanlık güçlerini birleştirmek sûreti ile İslâm dünyâsının kaderine hâkim olurlar⁶.

Tuğrul Bey zamanında başlayarak Alparslan (ö. 1072) ve Melikşah (ö.1092) dönemlerinde genişleyen İslâm dünyâsı, medrese ve zâviyelerle dolar. Âlimlere ve şeyhlere özel maaşlar tahsis edilir. Askerî kuvvetin yanında fikir ve mefkûre ordusu vücûda getirilir. İlk Selçuklu medresesi, Tuğrul Bey zamanında Nişâbur'da yapılmış; Alparslan'ın 1067 de yaptırdığı Nizamiye medresesi ve ayrıca Rey, İsfahân, Belh, Herat, Tûs ve Amul gibi merkezlerde Nizâmiye ekolünde medreseler kurulmuştur. Bu yüksek seviyede eğitim yapılan kurumların giderleri vakıflarla finanse edilerek tahsîl meccânileştirilmiş; müderrislere ve talebelere maaşlar bağlanmıştır⁷.

Ulemâyı ve şu'arâyı bağrında yetiştiren Nizâmiye medresesi, İmâm-ı Gazâlî, Hallâc-ı Mansûr, Fuzûlî, Marûf-u Kerhî, Beyâzîd-i Bistâmî, Abdulkâdir-i Geylânî, Ahmed er-Rufâ'î v.b. zât-ı muhteremleri yetiştirmiş ve İslâm dünyâsına örnek şahsiyetler olarak sunmuştur. Peygamberler hariç, hiçbir insanı hatadan, kusurdan tenzîh etmek mümkün değildir. Ancak bu zâtlar, hayatları boyunca Şeriat-ı Muhammediyye çizgisinden ayrılmamışlardır.

Selçuklu hâkimiyetinin sona ermesi ile dîni doğru bir şekilde anlamada aklın değeri bir kenara atılarak, bid'at ve hurâfeye sarılan dînî oluşumlar, boy göstermeye başlamışlardır⁸.

Ne acıdır ki tarihteki şanlı ecdâdın bu günkü nesilleri, kökü dışarıda, dalları içeride olan maksatlı kişi veya kişiler tarafından aldatılmaktadırlar. Ülkemizin millî birlik ve bütünlüğüne yönelik art niyet taşıyan zihniyetler, üniversite kazanamayan vatan evlâtlarının Mısır, Suriye v.b. ülkelerde Vehhâbî kültürü ile beyinleri yıkanıp kendilerine ait olmayan ithâl fikirlerle ülkemiz sath-ı mâilini cihâd alanı i'lân ediyorlar. Söзде âyet ve hadîs hâricî hiçbir şeyi kabul etmeyen, "icmâ' ve kıyâs"ı reddedenler, böylece tasavvufu da reddetmektedirler. Bu inkâr, tarih boyunca olmuş, kıyâmete kadar da olacaktır. Kanaatimizce, maksat, fikrî ve ilmî olmayıp siyâsîdir.

İslâm dünyâsının Fıkıh, Kelâm, Tefsîr ve Hadîs gibi temel İslâmî ilimlerinin büyük otoriteleri, Selçuklular döneminde yetişmiştir⁹.

Tasavvuf karşıtları, İbnü'l-Cevzî'nin yazdığı eserleri örnek gösteriyorlar. Biz de inceledik; bu zâtın tasavvufa karşı olmadığını ve o yolun sahtekârlarını yerdigini okuduk ki,

⁶ Bkz: Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 1980, s. 132.

⁷ Bkz: Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 1980, s. 194.

⁸ Bkz: İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü'l-İblîs*, Beyrut 1992.

⁹ Bkz: "Tasavvuf ilmi ve akademik araştırma dergisi" Yıl: 3, Sayı: 7, Eylül-Aralık 2001, s. 122.

bu satırların yazarı olarak bahse konu topluluklardan çok müştekiyiz. Onlarla mücâdele noktasında aynı fikirdeyiz.

İbnü'l-Cevzi, “**topyekûn ümmetin dînî bir tecrübe birikimi olan tasavvufu inkâr, dolaylı olarak Hz. Peygamberin zühd hayatını inkâr etmekle eşdeğerdir**”¹⁰ demektedir.

Şu hakîkati bilmek, asırlar ötesinden gelen selâmın muhâtabı olmak, bu yolun samîmi kişilerince iftihâr olacaktır. Peygamberimiz (s.a.v), Hendek savaşına hazırlık için hendekler kazarken, önlerine kocaman bir kaya çıkar ve sahâbeler tarafından kırılmaz. Eline külüğü alan peygamberimiz, kayaya üç kez vurur. Böylece kaya üç parçaya ayrılır. Sahâbelere dönerek: “Rabbim tarafından bana üç müjde gösterildi;

1. Kısra (Fars Kralı) saraylarının malı,

2. Mısır ehramları (Pramitler),

3. Kostantinapolis (O zaman Bizans elinde olan bugünkü İstanbul) benim ümmetim olan Müslümânların eline geçecek.

“لَتُفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ وَ لَنَعَمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا وَ لَنَعَمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ” **Letüftahenne’l-kostantîniyyete ve le ni‘me’l-emîru emîruhâ, ve le ni‘me’l-ceyşü zâlike’l-ceyş**” **“Kostantina polis, mutlaka fethedilecektir. Fetheden komutan, ne güzel komutandır! Onunla beraber olan askerler, ne güzel askerlerdir!”**

Evet, İstanbul’u fetheden komutan, Fâtih Sultân Muhammet Hân, tasavvuf erbâbı Hacı Bayrâm-ı Velî’nin devamı Akşemseddîn’in ihvânıdır.

Şurası iyi binmelidir ki; tasavvuf ilmine veya icrâ edildiği kurumlara değil, tasavvuf adına işlenen yanlışlara karşı çıkmak lâzım.

Abdulkaki ÇINAR

29.01.2007

¹⁰ Bkz: “Tasavvuf ilmi ve akademik araştırma dergisi”, Yıl: 3, Sayı: 7, Eylül-Aralık 2001, s. 125.